

بحران آب در ایران

حل بحران کم‌آبی با افزایش قیمت ممکن نیست

در سال ۱۴۰۴، آب‌بهای مشترکان به‌طور متوسط ۲۸ درصد افزایش یافت. در همین زمینه، مشترکانی که بیش از دو برابر الگو مصرف می‌کنند، مشمول یارانه نیستند. اما آیا با افزایش قیمت آب، بحران کم‌آبی برطرف می‌شود؟

به گزارش گروه جامعه پایگاه اطلاع رسانی دریا و نفت، بحران آب در ایران روز به روز شدت می‌گیرد. افزایش برداشت از آب‌های زیرزمینی و حفر بی‌رویه چاه برای توسعه کشاورزی منجر به کاهش ذخایر منابع آب زیرزمینی در کشور شد. از سوی دیگر، نبود مدیریت برای مصرف بهینه و افزایش بهره‌وری، وضعیت آب را در کشور به مرز هشدار رساند.

با این حال، وزارت نیرو تصمیم گرفت که برای سال ۱۴۰۴، بهای آب مصرفی مشترکان را نسبت به دوره قبل به‌طور متوسط ۲۸ درصد افزایش دهد.

بهای آب شرب در سال ۱۴۰۴ به گونه‌ای تعیین شده است که محاسبه آب‌بهای مشترکان تا سقف الگوی مصرف به صورت یارانه‌ای و مشترکان پرمصرف تا دو برابر الگوی مصرف با یارانه کمتر و در نهایت مشترکان بدمصرف به صورت غیریارانه‌ای و بر اساس الگوی افزایش پلکانی انجام شود.

همچنین آب‌بهای مشترکان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی و سازمان بهزیستی کشور تا سقف الگوی مصرف، رایگان محاسبه می‌شود. لازم به ذکر است مشترکان بالای الگوی مصرف با ۲۰ درصد صرفه‌جویی در مصرف آب بیش از ۲۰ درصد کاهش مبلغ قبض دارند.

با توجه به افزایش قیمت آب، این سوال مطرح می‌شود که افزایش قیمت می‌تواند بحران آب را حل کند؟

نقش کشاورزی و حفر چاه در کاهش آب زیرزمینی

در شرایط اقلیمی ایران که بخش زیادی از آن در اقلیم خشک و نیمه‌خشک قرار دارد، آب همواره یکی از حیاتی‌ترین منابع طبیعی به‌شمار می‌رود. صرفه‌جویی در مصرف آب، از سطوح خانگی تا صنعتی؛ مسئله‌ای بنیادین در مدیریت پایدار منابع آبی کشور است.

اما در کنار تاکید بر رفتارهای مصرفی در خانه‌ها، باید به واقعیتی مهم‌تر یعنی نقش کشاورزی و حفر بی‌رویه چاه‌ها اشاره کرد. کشاورزی در ایران، به‌طور عمده در مناطق خشک و کم‌بارش انجام می‌شود و برای تامین آب موردنیاز آن، تعداد زیادی چاه غیرمجاز حفر شده است؛ چاه‌هایی که به‌شدت به منابع آب زیرزمینی فشار می‌آورند.

طبق آمار وزارت نیرو، حدود یک میلیون حلقه چاه در کشور وجود دارد که نیمی از آنها غیرمجاز هستند.

کاوه مدنی، امیر آقاچوپک و علی میرچی، پژوهشگران و فعالان زیست‌محیطی، در مقاله‌ای تحت عنوان «خشکسالی اقتصادی-اجتماعی ایران»، به وضعیت بحران آب و مشکلات حکمرانی آب پرداخته‌اند.

در این مطالعه عنوان شد که بخش کشاورزی تا ۹۲ درصد از تخصیص آب را در ایران به خود اختصاص داده است. این در حالی است که بازده اقتصادی حاصل از مصرف آب کشاورزی پایین است و الگوهای محصول در سراسر کشور نامناسب و در بسیاری از مناطق با شرایط دسترسی به آب ناسازگار است.

همچنین مطابق مطالعه مذکور، مقدار قابل توجهی از آب‌های زیرزمینی کشور برای جبران کسری آب‌های سطحی در آبیاری استفاده می‌شود. در حال حاضر بیش از ۵۵ درصد از کل تقاضای آب از طریق پمپاژ آب‌های زیرزمینی صورت می‌گیرد. هجوم به برداشت آب‌های زیرزمینی منجر به کاهش سطح سفره و کیفیت آن در مناطق مختلف شده است.

نزدیک به ۵۰ درصد از دشت‌های سراسر کشور در شرایط بحرانی هستند. در نتیجه، فرونشست زمین و فروچاله‌ها به دلیل استخراج بیش از حد آب‌های زیرزمینی، کشور را فرا گرفته است.

آیا این بحران‌های عمیق در حوزه آب که ریشه در سیاست‌های خودکفایی در کشاورزی، سیاست حفر چاه‌های مجاز برای برداشت از آب‌های زیرزمینی و نبود شغل جایگزین مناسب برای کشاورزان دارد، می‌تواند با افزایش قیمت آب برطرف شوند؟

در ادامه این مطالعه ذکر شده است که وقتی چاه به دلیل کاهش سطح سفره خشک می‌شود، کشاورزان چاه‌های عمیق‌تری را با پمپاژهای قوی‌تری حفر می‌کنند. اثر تجمعی حفاری چاه‌های عمیق بسیار شدید بوده است.

حفر چاه نیاز به مجوز دارد، اما در عمل، چاه غیرمجاز در همه جا حفر شده است. حفاری غیرمجاز مشکل دیگری است که تصمیم‌گیران نیاز به مقابله با آن دارند اما شناسایی و نظارت بر چاه‌های غیرمجاز چندان آسان نیست.

با توجه به حفاری‌های غیرمجاز و استفاده از منابع آبی زیرزمینی، به نظر می‌رسد که افزایش رسمی قیمت آب تاثیر به‌سزایی در بخش کشاورزی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین بخش‌های مصرف

خالی شدن منابع آبی برای تولید برق!

آن‌طور که هاشم اورعی، رئیس اتحادیه انجمن‌های انرژی ایران، به نبض بازار گفت: در حال حاضر، آب پشت سد برای تولید برق خالی می‌شود. این یعنی کشور نه تنها با کمبود برق، بلکه با مشکل کمبود آب هم مواجه است. این موضوع عجیب است و گویا دوستان حواس‌شان نیست. نه مصرف برق و نه مصرف آب در نقطه اوج خود نیستند.

او با اشاره به کاهش ۴۵ درصدی ذخایر آبی سدها عنوان کرد: وزیر نیرو آن را به کاهش بارندگی نسبت داده، اما مگر وزارت‌خانه برنامه‌ریزی ندارد؟ باید سال قبل با داده‌های ۵۰ ساله و پیش‌بینی اقلیم، برای تابستان امسال برنامه‌ریزی می‌شد. این کار برنامه‌ریزی است، نه معجزه.

اورعی در پایان توضیح داد: مجبور شده‌اند در نیمه بهار، آب سدها را بیش از حد معمول رها کنند. هنوز تابستان نرسیده اما ذخیره آبی که باید در اوج گرما مصرف می‌شد، پیش‌خور می‌شود. این بسیار نگران‌کننده است.

با توجه به اظهارات اورعی باید گفت که بحران آب در کشور به‌قدری اسفناک است که مشخص نیست در تابستان چه روزهایی در انتظار مردم است. با توجه به موارد بیان‌شده، آیا افزایش قیمت آب می‌تواند جبرانی برای کاهش ذخایر منابع آب زیرزمینی باشد؟

کولرهای فرسوده، عامل پنهان افزایش مصرف آب در تابستان

افزایش قیمت آب به‌طور معمول باعث می‌شود مصرف‌کنندگان بیشتر به صرفه‌جویی توجه کنند. اما این واکنش به‌طور عمده در طبقات متوسط و بالای درآمدی اتفاق می‌افتد. اثر افزایش قیمت برای خانوارهای کم‌درآمد ممکن است تنها افزایش فشار اقتصادی باشد، بدون اینکه مصرف آب به‌طور قابل توجهی کاهش یابد.

دلیل موضوع بیان‌شده، مشکلات کلان اقتصاد ایران از جمله تورم افسارگسیخته، انحصار و دسترسی نداشتن به لوازم ارزان قیمت وارداتی، کاهش قدرت خرید مردم و ... است.

به‌عنوان نمونه، یکی از عوامل موثر در افزایش مصرف آب در کشور، استفاده از کولرهای آبی فرسوده است؛ تجهیزاتی که به‌دلیل فرسایش قطعات، راندمان پایین‌تری داشته و موجب هدررفت قابل توجهی از منابع آب می‌شوند.

آن‌طور که حمیدرضا نیکداد، معاون بهره‌برداری و توسعه آب شرکت آب و فاضلاب استان همدان، در خرداد ۱۴۰۱ به خبرگزاری مهر توضیح داد: مصرف کولرهای آبی حدود ۴۰۰ لیتر آب و معادل ۲۶۶ بتری ۱.۵ لیتری در روز است.

در این میان، قیمت بالای کولرهای جدید و کاهش قدرت خرید خانوارها باعث شده بسیاری از شهروندان توان مالی لازم برای جایگزینی دستگاه‌های فرسوده را نداشته باشند. تورم چند سال اخیر و افزایش هزینه تولید لوازم خانگی، خرید کولرهای به‌روز و کم‌مصرف را برای بسیاری از خانواده‌ها دشوار کرده است.

آن‌طور که میلاد منصوری، فعال اجتماعی در خوزستان، به «شرق» توضیح داد: امسال قیمت کولر در خوزستان بسیار بالا رفته است. سال گذشته، کولرهای پایه ۸۰ میلیون تومان بودند. امسال همان کولرها به ۹۰ میلیون تا ۱۱۰ میلیون تومان رسیده‌اند. کولرهای ایستاده باکیفیت متوسط از ۱۴۰ میلیون تومان شروع می‌شوند و کولرهای اسپلیت از حدود ۵۰ میلیون تومان آغاز شده و در مدل‌های بزرگ‌تر تا ۱۲۰ میلیون تومان هم می‌رسند.

بسیاری از خانواده‌ها توان تعویض کولرهای خود را ندارند و همچنان مجبور به استفاده از کولرهایی هستند که بهره‌وری پایینی دارند و مصرف آب آنها بالاست. این خانواده‌ها اگر می‌توانستند با هزینه‌های پایین‌تر، کولرهای بهتری خریداری کنند، مصرف آب در کشور کاهش می‌یافت، اما حالا مجبور به پرداخت هزینه بیشتر برای قبوض آب خود هستند.

کولرهای فرسوده تنها یکی از مواردی هستند که نشان می‌دهند نمی‌توان تنها با تشویق، تنبیه یا به‌کارگیری راهکارهای قیمتی بحران آب را در کشور حل کرد. برطرف کردن بحران آب نیازمند نگاه ساختاری، تمرکز بر شیوه‌های نوین کشاورزی و مدیریت منابع آب است. نبود هر یک از موارد بیان‌شده و اصرار بر راهکارهای قیمتی، تنها بحران آب را تشدید می‌کند.